

Filantropide Öne Çıkan Eğilimler: Dünyada ve Türkiye’de neler oluyor?

Yazan: Hilal Tekmen

Filantropi alanı günümüzde büyük değişimlerden geçiyor ve alana yeni aktörler, yeni yöntemler dahil oluyor. *Filantropist* kavramının tanımı, birkaç on yıl önce yalnızca çok varlıklı bireyler ve aileler ile bağdaştırılırken, günümüzde yenilikçi bakış açıları ile ön plana çıkan genç bireylerin ve sosyal girişimcilerin çabalarının da katkısıyla, geçmişe kıyasla çok daha geniş bir kitleyi kapsıyor. Yalnızca büyük bağışların değil, küçük ve düzenli bağışların da sivil topluma ve daha adil bir toplum yaratmak için sosyal fayda yaratmak adına farklı aktörler tarafından yapılan çalışmalara katkısı daha görünür hale geliyor. Filantropinin değişen yüzüne ek olarak, faaliyet alanının hızla yerel boyuta kayması ve yerel bağışçılığın daha fazla konuşulmaya başlanması da dikkat çekiyor. 2017 yılında filantropi alanında beklenen gelişmelere yer verilen yazı ve makalelerin büyük çoğunluğunda bağışların artması ve yenilikçi uygulamaların yaygınlaşması yönünde umut verici bir tablo sunuluyor. Peki, filantropinin ve stratejik bağışçılığın gelişmesi için çalışan aktörler 2017 yılında bu alanda ne gibi eğilimler öngörüyor? Dünyada görülen eğilimlerin benzerleri Türkiye’de de uygulanıyor mu? Ayın yazısında 2017 yılı için öngörülen filantropi eğilimlerini ve bu eğilimlerin Türkiye’deki yansımalarını ele aldık.

Yerel bağışçılık faaliyetlerinde artış

2017 yılı içerisinde filantropi alanında daha fazla tartışılması beklenen ve örneklerine daha sık rastlayacağımız en önemli filantropi eğilimlerinden biri yerel bağışçılık. Farklı ülke örnekleri incelendiğinde yerel bağışçılık alanındaki gelişmelerin kalkınma fonlarının etkisi ve sürdürülebilirliğine dair tartışma ve deneyimlerden beslendiğini söylemek mümkün. Yerelin ihtiyaçları ve sosyal sorunlarına çözüm üretmek için kolektif fonların oluşturulmasını, sivil katılım ve şeffaflık süreçlerini, bireysel ve kurumsal bağışçılardan toplanan kaynakların kamu yatırımlarını desteklemesini teşvik eden yerel bağışçılık faaliyetleri, çok sayıda ülkede filantropinin gelişimine katkıda bulunuyor. Temelinde *aşağıdan yukarıya* bir yaklaşım izleyen, yereldeki sorunlara topluluk temelli (community) çözümler bulmayı hedefleyen yerel bağışçılık faaliyetleri, belirli bir bölgede faaliyet gösteren sivil toplum aktörlerinin kapasitesini artırmaya yönelik harekete geçilmesini de sağlıyor.

Yerel bağışçılığı geliştirmeye yönelik faaliyetler belli bir bölgede çalışan topluluk ve sivil toplum örgütlenmelerinin kendi bölgelerinde bağış toplaması, bölgenin sorunlarının çözümü için ortak amaçlar paylaşan kişilerin bir araya gelmesi ve sosyal sorunların çözümüne bu sorunlardan en fazla etkilenen kişileri katılımcı bir yaklaşımla çözüm süreçlerine en başından dahil etmesi nedeniyle büyük önem taşıyor. Sorunların tespit edilmesi, çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve bu önerilerin hayata geçirilmesi için yereldeki aktörlerin (bireysel ve kurumsal bağışçılar, sivil toplum kuruluşu temsilcileri, yerel yönetimler, topluluklar vb.) karar verici ve uygulayıcı olarak dahil edilmesi bu kapsamda yapılacak çalışmaların herkes tarafından sahiplenmesine ve çözüm parçası olmalarına olanak sağlayarak onları güçlendiriyor ve filantropi algısının yerel düzeyde yaygınlaşmasına katkı sağlıyor.

Geçtiğimiz yılda, dünya çapında bağışçılık ve hayırseverlik alanındaki kurumsal oluşumlar arasında, sayıca en hızlı büyümeyi yaşayan yapılanma bağışçılar vakıfları (community foundation) oldu.¹ Belirli bir bölgede yaşayan ve ortak hedefler etrafında buluşan kişilerin ve toplulukların maddi ve aynı kaynaklarını bir araya getirerek oluşturduğu bir bağışçı havuzu yoluyla, kar amacı gütmeyen kuruluşların inisiyatifleri için hibe tahsis eden bağışçılar vakıfları, yerel bağışçılık modellerinin en yaygın uygulaması olarak karşımıza çıkıyor. Bağışçılar vakıfları modelinin Türkiye’de yalnızca bir örneği bulunuyor. 2008 yılında kurulan Bolu Bağışçılar Vakfı, oluşturduğu kaynak havuzundan yararlanarak sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlardan yola çıkarak, Bolu’da sürdürülebilir ve katılımcı kalkınma için katkı sağlıyor. Bu modelin dünyadaki uygulamalarının sayıca artmasına karşın Türkiye’de bu tür bir eğilimi henüz gözlemlemiyoruz. TÜSEV olarak modelin farklı aktörler tarafından tanınması için çalışmalar yapmaya devam ederek alana katkı sunmaya devam ediyoruz.

Sivil alanın daralması

Filantropik çalışmaların gelişerek yaygınlaşabilmesi için sivil toplum için elverişli ortamın sağlanması ve sivil toplum kuruluşlarının güçlenmesi gerekiyor. Dünya genelinde popülizmin baş göstermesi, insani krizlerin yaygınlaşması, demokrasi kültürünün zayıflaması ve ayrımcılığın yaygınlaşması bu ortamın sağlanması karşısında bir tehlike oluşturuyor. 2016 yılında yapılan çalışmalar,² Türkiye’nin de aralarında olduğu birçok ülkede, bireylerin sivil topluma katılımını ve elverişli ortamın oluşmasını ilgilendiren temel hak ve özgürlüklerin ihlal edildiğini ortaya koyuyor. 2017 yılı için genel eğilimleri incelediğimizde sivil alanın daralmasından kaynaklı sorunların Batı ülkeleri de dahil olmak üzere artarak devam edeceğini ortaya koyuyor. Sivil alanın daralması, filantropi alanında çalışan kuruluşları da yakından ilgilendiriyor. Uluslararası alanda hibe veren kuruluşların izin ve faaliyet süreçlerinin zorlaşması, çeşitli yasalardan dolayı bürokratik süreçlerin artması gibi konular farklı seviyelerde gelişen bu engellerden yalnızca biri.³

2017 yılında sivil alanın daraldığı ülkeler arasında Türkiye de yer alıyor.⁴ Dünyada sivil alanın takibini yapan CIVICUS Monitor⁵, Türkiye’yi sivil alan açısından “bastırılmış” (*repressed*) bir ülke olarak sınıflandırıyor. Sivil alanın temelinde yer alan örgütlenme, toplanma ve ifade özgürlüğü önündeki kısıtlamalar sivil topluma katılımın da zorlaşmasına neden oluyor. Farklı katılım alanlarının kısıtlandığı bir ortamda, bağışçılığın giderek artan sayıda kişi tarafından etkili bir katılım aracı olarak tercih edilebileceğini öngörmek mümkün. Adım Adım tarafından organize edilen yardımseverlik koşularına katılan gönüllü koşucu sayısı, bağışçı sayısı ve bağış miktarındaki artışı bu çerçevede bir örnek olarak düşünebiliriz. Adım Adım’ın paylaştığı verilere göre, İstanbul Maratonu 2015’e kıyasla 2016 Maratonu’na katılan gönüllü koşucu oranı %214, bağışçı oranı %204 ve bağış miktarı %175 artmış

¹ 11 Philanthropic Trends for 2017, Dorothy A. Johnson Center for Philanthropy at Grand Valley State University, 2016. <http://johnsoncenter.org/wp-content/uploads/2016/12/11-Trends-for-2017.pdf>

² Civil Society Watch Report, CIVICUS, Haziran 2016. civics.org/index.php/en/socs2016

³ The Shrinking Space for Civil Society: Philanthropic Perspectives from Across the Globe, European Foundation Centre, Nisan 2016. http://efc.issuelab.org/resource/the_shrinking_space_for_civil_society_philanthropic_perspectives_from_across_the_globe

⁴ Sriskandarajah, D. Under threat: five countries in which civic space is rapidly closing, 18 Ocak 2017. <https://www.opendemocracy.net/openglobalrights/dhananjayan-sriskandarajah/under-threat-five-countries-in-which-civic-space-is-rapidly-closing>

⁵ <https://monitor.civics.org/country/turkey/>

gözüküyor⁶. Kuşkusuz, bu artışa sebep olan birçok faktör bulunuyor ancak yardımseverlik koşullarının bireyleri değişimin parçası olmak için harekete geçirmesi ve sivil toplumu desteklemek için etkili bir yöntem sunması önemli bir rol oynuyor.

Bağışların belli alanlarda yoğunlaşması

2017 yılında küresel ve bölgesel kalkınmayı tehdit eden olayların ve toplumsal sorunların, sivil toplum kuruluşlarının çalışma alanlarını doğrudan etkileyeceği öngörülüyor. Filantropistlerin, geçtiğimiz yılda gözlemlediğimiz gibi, insani krizlerin çözümü, mülteci krizi, iklim değişikliğine ile mücadele, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, LGBT bireylerin haklarının güvence altına alınması vb. alanlara yönelik çalışmalar yapacağını görebiliyoruz. 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve mülteci krizi ile ilgili çalışmaların 2017 yılında da uluslararası alanda filantropinin gündeminde olacağını söylemek mümkün.

Filantropinin odaklandığı alanlar açısından dünyada görülen bu eğilimin Türkiye'deki uygulama alanının kısıtlı olduğundan bahsedebiliriz. TÜSEV tarafından yayımlanan Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik Araştırması,⁷ günümüzde Türkiye'de bağışçılık ve hayırseverlik algısı kapsamında geleneksel yaklaşımların devam ettiğini ortaya koyuyor. Gerek bireysel gerekse kurumsal bağışçılar destek verecekleri alanların sosyal yardım ve eğitim konularında olmasına öncelik vermeye devam ediyor. Mültecilere yardım, çevreyi koruma ve kültür-sanat alanındaki sivil toplum faaliyetleri bireysel bağışçıların desteklemeyi en az tercih ettiği alanlar arasında yer alıyor.

Sivil toplum kuruluşlarında filantropi kültürünün yaygınlaşması

2017 yılında filantropi alanındaki eğilimlere yer veren makalelerden önemli bir bölümü sivil toplum kuruluşları içerisinde filantropiye dair algı ve yaklaşımların da değişeceğinden bahsediyor. Kaynak geliştirmenin geleneksel anlamda birçok sivil toplum kuruluşu için yalnızca bir kişinin veya bir grubun sorumluluğu altında, kuruluşun günlük işlerinden ve ilişkilerinden bağımsız olarak yürütülmesini eleştiren bu yazılar, 2016 yılında, dünya çapındaki sivil toplum kuruluşlarında bir 'filantropi kültürü' oluşturan sivil toplum liderlerinin sayıca çoğaldığını ve yaygınlaştığını söylüyor.⁸ Filantropi kültürü oluşturmayı hedefleyen STK'lar tüm çalışanlarına bağışçı ilişkilerinin önemi konusunda bilgi aktarımında bulunuyor. Bu kuruluşlar, çalışanları ve bağışçıları arasındaki her etkileşimi filantropi konusunda farkındalık yaratılması ve bağışçılık algısının geliştirilmesi için bir fırsat olarak kabul ediyorlar. Sivil toplum kuruluşlarında filantropi kültürünün oluşturulması, her bir kuruluş çalışanının kaynak geliştirme stratejisine dahil edilmesini ve yeni kaynaklar geliştirmek için daha etkili bir iletişim yolu izlenmesini de sağlıyor. Kurumların içerisinde filantropi kültürü oluşturulmasına yönelik eğilimlerin 2017'de daha çok karşımıza çıkacağı öngörülüyor.

Filantropi kültürünün STK'lar içinde yerleşmesinin bağışçı havuzunun genişlemesi ve sivil toplum algısının iyileşmesine de katkı sağlaması bekleniyor. Türkiye'de de filantropi kültürünün kurum kültürüne entegre edilmesini önceliklendiren bazı kuruluşlar olmasına rağmen genel yaklaşımın

⁶ Bu verilere Adım Adım üzerinden ulaşılmıştır.

⁷ Çarkoğlu, A. ve S. E. Aytaç. Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik, Eylül 2016. TÜSEV.

http://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/turkiyede_bireysel_bagiscilik_ve_hayirseverlik.pdf

⁸ Five key nonprofit trends for 2017, Aly Sterling Philanthropy, 31 Ekim 2016. <https://alysterling.com/five-key-nonprofit-trends-for-2017/>

kaynak geliştirme odaklı olduğunu söylemek mümkün. Filantropi hakkında farkındalığın artması ve kaynak geliştirme stratejileri oluşturulurken bağışçılığın farklı boyutlarının göz önünde bulundurulmasının bağışların artmasına ve STK-bağışçı ilişkilerine olumlu şekilde yansımaya sebep olacağı beklenebilir. TÜSEV, 2017 yılında dördüncü dönemini hayata geçirdiği Filantropi Profesyonelleri Eğitim Programı ile STK'larda bu tür bir yaklaşımın gelişmesine katkı sağlamaya devam ediyor.

Sosyal fayda için iletişim ağlarının etkili kullanımı

Sosyal medya ağlarının günlük hayatımızdaki yadsınamaz büyüklükteki kullanımı sivil toplum kuruluşlarının iletişim stratejileri için önem taşıyor. 2017 yılında hem yerel hem küresel düzeyde, sosyal medyanın sosyal değişim çalışmalarının merkezinde yer almaya devam edeceği öngörülüyor. Filantropi dünyasında, sosyal medya kanallarının temel iletişim araçları olarak kullanılmasının işe yaradığına dair kanıtları gözlemleyebiliyoruz. Özellikle *hashtag*lerin Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya araçlarında stratejik kullanımı sosyoekonomik sorunların dünya çapında dikkat çekmesi için elverişli bir ortam sağlıyor. Hashtag kullanımıyla desteklenen sosyal medya kampanyaları, belli sosyal sorunların çözümüne yönelik bir dayanışma ve hareket oluşmasını sağlıyor. Büyük kitlelere seslenen bazı sosyal medya kampanyaları bireysel farkındalık yaratmakla kalmayıp, söz konusu sorunun çözümü için harekete geçen kuruluşlar için kaynak toplanmasını da sağlıyor.

Hem dünya genelinde hem Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının sosyal paylaşım ağlarını etkin kullanımı geçtiğimiz birkaç yılda olduğu gibi 2017 yılı içerisinde de yaygınlaşacak. Sosyal medya paylaşımları, kolay kullanımı ve geniş ölçekli hedef kitlelere ulaşması nedeniyle uzun yıllar boyunca kullanılması öngörülen bir yöntem.

Kitlesel fonlama platformları

Son yıllarda filantropi dünyasında yaygın olarak görülen kitlesel fonlama (*crowdfunding*), hem çevrimiçi hem çevrimdışı yollarla uygulanıyor. 2017 yılında da, kitlesel fonlamanın kolektif bağışçılık alanında en çok tercih edilen ve hızla yayılan yöntemlerden biri olmaya devam etmesi öngörülüyor. Dünya çapında kitlesel fonlamanın uygulandığı platformların sayıca büyüyeceğini ve çeşitleneceğini söyleyebiliriz. Bireylerin ve toplulukların bir araya gelip ortak bir kaynak oluşturduğu kitlesel fonlama platformları sayesinde kar amacı gütmeyen, belirli bir amaca hizmet etmeyi hedefleyen inisiyatifler ve sivil toplum kuruluşları destekleniyor.

Dünyada sayıca çok olan Kickstarter, Indiegogo gibi en görünür örneklerinin yanı sıra, kitlesel fonlama platformlarının Türkiye’de Fongogo, FonlaBeni, CrowdFon gibi uygulamaları mevcut. 2017 yılında bu platformların uygulama alanlarının, özellikle dijital platformlar aracılığıyla ve sosyal medya kampanyalarının yoğunlaşması yoluyla artacağını öngörüyoruz. Kitlesel fonlama oluşumlarına başka bir örnek ise dünyada pek çok ülkede uygulanan GivingTuesday bağışçılık günü⁹. Bireylerin yanı sıra birçok aktörün katılımcı olarak yer aldığı GivingTuesday bireyleri çevrimiçi ve çevrimdışı ortamlarda bağış yapmaya, gönüllü katılımda bulunmaya, STK’ları desteklemeye teşvik ediyor. 2017’nin Kasım ayında gerçekleşecek olan GivingTuesday gündemde etkisini hızla artıran bir kitlesel fonlama modeli.

⁹ <http://degisimicinbagis.org/haberler/sektorden-haberler/giving-tuesday-kampanyasi-nedir>

Yukarıda bahsettiğimiz filantropide öne çıkan eğilimler, dünya genelinde filantropik faaliyet alanlarının yerel düzeyde genişleyeceğini, sosyal medya araçlarının kullanımı ile yaygınlaşacağını, belli alanlar etrafında şekilleneceğini, sivil toplum kuruluşları içerisinde bir filantropi kültürü oluşturacağını ve başka yöntemlerin yanı sıra kitlesel fonlama platformlarında uygulanacağını öngörüyor. Küresel ölçekte görülmesi beklenen bu eğilimlerin Türkiye'deki filantropi kültürü ve sivil toplum dinamiklerine nasıl yansıtacağını önümüzdeki dönemde göreceğiz.

Yararlanılan Kaynaklar:

11 Philanthropic Trends for 2017, Dorothy A. Johnson Center for Philanthropy at Grand Valley State University, 2016. <http://johnsoncenter.org/wp-content/uploads/2016/12/11-Trends-for-2017.pdf>

Bernholz, L. Philanthropy and the Social Economy: Blueprint 2017, 2016.
http://www.grantcraft.org/assets/content/resources/blueprint_2017final.pdf

Civil Society Watch Report, CIVICUS, Haziran 2016. civicus.org/index.php/en/socs2016

Çarkoğlu, A. ve S. E. Aytaç. Türkiye'de Bireysel Bağışçılık ve Hayırseverlik, TÜSEV, Eylül 2016.
http://www.tusev.org.tr/userfiles/files/turkiyede_bireysel_bagiscilik_ve_hayirseverlik.pdf

Five key nonprofit trends for 2017, Aly Sterling Philanthropy, 31 Ekim 2016.
<https://alysterling.com/five-key-nonprofit-trends-for-2017/>

Knight, B. Yerel Bağışçılığın Önemi: Danışma Süreci Sonuçları, Şubat 2012.
<http://www.tusev.org.tr/userfiles/image/YerelBagisciliginOnemi.pdf>

Sivil Toplum İzleme Raporu 2014-2014, TÜSEV, Ekim 2015.
http://www.tusev.org.tr/userfiles/files/Izleme_Raporu_2013_2014.pdf

Spruill, V. Five Trends in Philanthropy, 16 Aralık 2016. <http://www.cof.org/blogs/re-philanthropy/2016-12-16/five-trends-philanthropy>

The Shrinking Space for Civil Society: Philanthropic Perspectives from Across the Globe, European Foundation Centre, Nisan 2016.
http://efc.issuelab.org/resource/the_shrinking_space_for_civil_society_philanthropic_perspectives_from_across_the_globe